

येगंबर मुहम्मद (स.)

आदर्श जीवनव्यवस्थेचे प्रणेते

लेखक

सय्यद जलालुद्दीन उमरी

भाषांतर

प्रा. अब्दुरहमान शेख

“अल्लाहच्या नावाने जो असीम दयावंत व परम कृपावंत आहे”

अल्लाहने मनुष्याला निर्माण केले आणि त्याच्यासाठी जीवनसुविधा उपलब्ध करून दिल्या. यामुळे तो आपल्या जीवनाच्या गरजा पुऱ्या करतो आणि जिवंत राहतो. मनुष्यासाठीच अल्लाहने जमिनीत आणि तिच्या चहूबाजूने अद्भुत व्यवस्था त्याच्या अस्तित्वासाठी कायम केली आहे. याच निर्माणकर्त्या प्रभुने मनुष्याच्या मार्गदर्शनासाठी स्वतःहून एक परिपूर्ण जीवनव्यवस्था निर्माण केली, जेणेकरून मनुष्याने आपले जीवन सरळमार्गावर व्यतीत करावे. मनुष्य अज्ञानामुळे अंधारात जीवनभर चाचपडत राहू नये व मार्गभ्रष्ट होऊ नये म्हणून अल्लाहने ही व्यवस्था केली आहे. या हेतुसाठी प्रारंभापासूनच अल्लाहने पृथ्वीवर आपले पैगंबर पाठविले आणि त्यांच्यापैकी काहींच्यावर ग्रंथ अवतरित केले. हा पैगंबरशृंखलेचा क्रम हजारो वर्षांपर्यंत देशकालानुरूप चालू राहिला होता. अल्लाहचे पैगंबर येत असत आणि लोकांना मार्गदर्शन करत असत. परंतु जेव्हा मानवी संस्कृतीने चांगलीच प्रगती केली आणि दळणवळणाची साधने प्रगत होऊन आंतरराष्ट्रीय संबंध दृढतर होत गेले तेव्हा सृष्टीनिर्मात्या अल्लाहने समस्त जगासाठी एक वैश्विक मार्गदर्शन आणि शाश्वत मार्गदर्शन म्हणून अंतिम पैगंबर मुहम्मद (स.) यांना पाठविले. अल्लाहने आपला अंतिम जीवनमार्गदर्शक ग्रंथ म्हणून दिव्य कुरआनला त्यांच्याद्वारा अवतरित केले.

पैगंबर मुहम्मद (स.) अरबस्तानच्या प्रसिध्द मक्का शहरात इ. स. ५७१ साली जन्माला आले. कुरैश नामक त्यांचे घराणे होते. कुरैश परिवार पैगंबर इब्राहीम (अ.) आणि पैगंबर इस्माईल (अ.) यांचे वंशज, काबागृहाचे निर्माणकर्ते आणि रक्षणकर्ते होते. याचमुळे त्यांना अरबस्थानात प्रतिष्ठित घराणे म्हणून संबोधले जात होते. पैगंबर मुहम्मद (स.) यांच्या वडिलांचे नाव अब्दुल्लाह आणि आईचे नाव आमिना होते. पैगंबरांच्या जन्मासमयी त्यांचे वडील मृत्यू पावले होते. आई आमिना यांनी या अनाथ बालकाचे संगोपन सुरु केले. परंतु वयाच्या सहाव्या वर्षी आईचे ममत्वाचे छत्रमुध्दा उडाले. आईचे देहावसान झाले. आजोबा अब्दुल मुत्तालिब यांनी त्या अनाथ बालकाचा सांभाळ केला. त्यांनी आपल्या पोटच्या मुलांपेक्षा जास्त प्रेम मुहम्मद (स.) यांना दिले. परंतु दोन वर्षांनंतर आजोबांचे निधन झाले. पुढे या अनाथ बालकाचे संगोपन त्यांचे चुलते अबू तालिब यांनी केले.

पैगंबर मुहम्मद (स.) यांचा जन्म त्या काळात झाला जेव्हा अरबस्तानमध्ये मूर्तीपूजा आणि अनेकेश्वरवाद चहूकडे फोफावलेला होता. तत्कालीन समाजात

पैगंबर मुहम्मद (स.) आदर्श जीवनव्यवस्थेचे प्रणेते

चारित्र्यहीनता आणि सामाजिक दुराचार परमसीमेला पोहचला होता, दारूसेवन शिष्टाचार बनला होता, समारंभात अथवा सामाजिक कार्यक्रमात मदिरा पाण्यासारखी लुटणे प्रतिष्ठेचे मानचिन्ह बनले होते, व्यभिचाराला आणि दुष्टतेला दुराचार समजला जात नसे, आपापले झेंडे घरावर लावून वेश्या आपला व्यवसाय धुमधडाक्यात करत असत, अन्याय व अत्याचार चहूकडे बोकाळलेला होता, गरिबांना त्यांच्या न्याय्य हक्कापासून वंचित ठेवले जात होते, स्त्रियांचा एक भोगवस्तू म्हणून वापर होत असे, लहान मुलींना जिवंत गाडले जात होते, अनाथांचे पालक त्यांना आणि त्यांच्या संपत्तीला आपली संपत्ती समजत होते, गुलामांसोबत जनावरासारखा व्यवहार होत होता, लोक टोळ्याटोळ्यांत विभागले गेले होते आणि परस्परद्वेष शिगेला पोहचला होता, शुल्लक कारणांवरून लढाई होत असे आणि बदल्याच्या भावनेने ते वेडे होत असत, त्यांना आपल्या भाषेचा आणि साहित्याचा अभिमान होता, त्यांच्या काव्यात मांस, मदिरा आणि मदनिकेचाच प्रभाव होता, पुत्रपौत्रावर अभिमान टोकाचा होता, युद्धातील शौर्यगाथा, घोडे, उंट, तलवारी इ. युद्धसाहित्यांचा त्या काव्यात सर्रास उल्लेख होता. काव्यात चारित्र्य, नैतिकता, संस्कृतीला स्थान नव्हते. पैगंबर मुहम्मद (स.) यांचे दैनंदिन जीवन या सर्व दुराचारांपासून अलिप्त होते. त्यांचे पवित्र जीवन या दुराचारी आणि दुष्ट वातावरणात एक स्वच्छ व शुभ्र दागिन्यासारखे चमकत होते. त्या भ्रष्ट आणि दुष्ट वातावरणात पैगंबर एक सदाचारी, प्रामाणिक, नीतिमान अस्तित्व म्हणून ओळखले जात होते.

आता तर पैगंबर मुहम्मद (स.) बालवयातच होते की त्यांचे काका अबू तालिब यांनी इजिप्तचा व्यापारी दौरा केला. बालक पैगंबर मुहम्मद (स.) यांच्या हट्टाखातर त्यांना काकांनी आपल्याबरोबर घेतले होते. रस्त्यात एके ठिकाणी काफिल्याने पडाव टाकला होता. तिथे बहैरा नावाच्या संन्यासीने त्यांना पाहिले आणि सांगितले की, या बालकात अंतिम पैगंबराचे लक्षण मला दिसत आहेत. हे वर्णन बायबल आणि तौरातमध्ये आलेले आहे.

माननीय खदिजा (रजि.) मक्का शहरातील एक प्रसिध्द आणि प्रामाणिक धनवान महिला होती. ती आपला व्यापारी माल नियमित बाहेर देशात एखाद्यामार्फत पाठवीत असे आणि त्याला मेहनताना देत अथवा नफ्यात सामील करून घेत असे. पैगंबर मुहम्मद (स.) यांचा प्रामाणिकपणा, चारित्र्यशीलता आणि सदाचाराबद्दल त्यांनी ऐकले होते. त्यांनी पैगंबरांना एकदा विनंती केली

की, त्यांनी व्यापारी माल विक्रीसाठी घेवून जावा. दुसऱ्यांना जे दिले जाते त्यापेक्षा जास्त दिले जाईल असे ठरले. पैगंबर मुहम्मद (स.) खदिजा (रजि.) यांचा व्यापारी माल घेऊन इजिप्तला गेले आणि तिथे तो माल विकला आणि मक्का शहरातील व्यापारासाठी इतर माल खरेदी करून आणला. त्यामुळे त्यांना दुप्पट नफा झाला. प्रवासात माननीय खदिजा (रजि.) यांचा गुलाम मैसरा त्यांच्या बरोबरीने होता. त्याने पैगंबरांना अल्लाहची मदत कशा प्रकारे मिळत गेली त्याचे वर्णन खदिजा (रजि.) यांच्यासमोर केले. माननीय खदिजा (रजि.), गुलामाचा तो वृत्तान्त ऐकून प्रभावित झाल्या आणि आपली अमाप धनदौलत आणि प्रसिध्दी असतानाही पैगंबरांशी विवाह करण्याची इच्छा जाहीर केली. त्यांनी आपल्या लोकांशी विचारविनिमय केला आणि सर्वांनी मान्य केले. माननीय खदिजा (रजि.) यांच्याशी पैगंबर मुहम्मद (स.) यांचा विवाह झाला. माननीय खदिजा (रजि.) यांचे वय त्या वेळी चाळीस वर्षे होते आणि पैगंबरांचे वय पंचवीस वर्षे होते.

माननीय खदिजा (रजि.) यांच्याशी लग्न होऊन दहा वर्षे झाल्यानंतर एक महत्त्वाची घटना घडली ज्यामुळे देशवासीयांमध्ये त्यांची किती ख्याती होती, याचा अनुमान होतो.

आदरणीय इब्राहीम (अ.) यांनी काबागृहाचे निर्माणकार्य केले. त्याचा पाया कालानुरूप अतिजीर्णवस्थेचा झाल्याने कुरैश लोकांनी त्याचे पुनर्निर्माण सुरु केले. त्या वेळी एक बाका प्रसंग उद्भवला. काबागृहातील काळा पाषाण (संगे असवद) आदरणीय इब्राहीम (अ.) यांची निशाणी आहे. त्या दगडाची प्रतिष्ठापना कोण करणार? हा वाद निर्माण झाला. मक्कावासीयांमध्ये खूनखराबा होण्याची वेळ येऊन ठेपली. तोडगा म्हणून त्यांच्यातील एका सरदाराने निर्णय दिला की, उद्या सकाळी काबागृहात सर्वप्रथम जो दाखल होईल त्याचा निर्णय सर्वांना मान्य करावा लागेल. अल्लाहची मर्जीच म्हणा दुसऱ्या दिवशी सर्वप्रथम पैगंबर मुहम्मद (स.) काबागृहात दाखल झाले. सर्वजण एकमुखाने उद्गारले,

“आमच्या सर्वांचा विश्वस्त आला. जो निर्णय तो देईल आम्हा सर्वांना मान्य राहिल.” पैगंबर मुहम्मद (स.) यांनी एक चादर मागविली. ती जमिनीवर अंधरून त्यावर स्वतःच्या हाताने तो काळा पाषाण ठेवला आणि प्रत्येक टोळीच्या सरदाराला त्या चादरीला धरून वर उचलण्यास सांगितले. दगडासह चादर वर उचलली गेल्यावर

पैगंबरांनी स्वतः तो दगड त्याच्या जागेवर बसविला. या निर्णयामुळे सर्वजण खूश झाले. कारण त्यामुळे कुणाला अग्रक्रम दिला गेला नाही की कुणावर अन्याय झाला नाही. प्रत्येक समुदाय त्यात सामील झाला होता.

पैगंबर मुहम्मद (स.) यांच्या वयाच्या चाळीसाव्या वर्षी सृष्टीनिर्माणकर्त्या अल्लाहने त्यांना प्रेषित्व बहाल केले. पैगंबर मक्का शहराजवळील हीरा नावाच्या गुहेत अल्लाहच्या उपासनेत मग्न होते. त्या वेळी अल्लाहचे दूत आदरणीय जिब्रिल (अ.) त्यांच्याजवळ आले आणि त्यांना अल्लाहचा ग्रंथ कुरआनचे वचन वाचून दाखविले. ती कुरआनोक्ती त्यांच्या मनात कोरली गेली. हा कुरआन अवतरणाचा शुभारंभ होता. पैगंबरांसाठी हा एक अद्भुत चमत्कारच होता. अल्लाहच्या दूतास समोर पाहणे आणि त्याच्या मुखातून अल्लाहचा संदेश ऐकणे पैगंबरांसाठी अगदी नवीन अनुभव होता. यामुळे त्यांच्या शरीराचा थरकाप होऊ लागला आणि ते घाबरलेल्या मनःस्थितीत घरी परतले. घरात आपल्या पत्नी खदिजा (रजि.) यांना सर्व हकिकत सांगितली. म्हणाले, “मला माझ्या जिवाचे बरेवाईट होण्याचा धोका संभवतो आहे.” माननीय खदिजा (रजि.) यांनी पैगंबरांना धीर दिला आणि सांगितले,

“अल्लाह आपणास कधीही आणि कोणत्याही संकटात टाकणार नाही आणि आपली साथ सोडणार नाही. कारण तुम्ही न्यायनिष्ठ आहात, उत्तम पाहुणचार करणारे आहात, तसेच कर्जबाजारी लोकांचे कर्ज फेडता, वंचिताच्या मदतीला धावून जाता आणि संकटसमयी दुसऱ्यांची मदत करणारे तुम्ही आहात.”

माननीय खदिजा (रजि.) यांच्या तोंडून वदलेला पैगंबर मुहम्मद (स.) यांच्या जीवनादर्शाचा हा ज्वलंत पुरावा आहे. मनुष्याची धर्मपत्नी त्याच्या अंतरंगाला आणि गुपितांना सर्वात जास्त जाणणारी असते. पैगंबरांच्या वागणुकीबद्दलचा माननीय खदिजा (रजि.) यांनी दिलेला हा सज्जड पुरावा आहे. याच कारणाने खदिजा (रजि.) यांनी सर्वप्रथम त्यांना अल्लाहचे पैगंबर मान्य केले. त्यांनी त्यांचे वयोवृद्ध चुलत भाऊ वरका याच्याकडे पैगंबरांना नेले. वरका यांनी मूर्तीपूजा आणि अनेकेश्वरवादाला त्यागून ख्रिस्ती धर्म स्वीकारला होता. ते ख्रिस्ती धर्माचे विद्वान होते. वरका यांनी प्रथम ईशवाणीबद्दल ऐकून सांगितले, “आपल्याजवळ तोच ईशदूत आला आहे जो आदरणीय मूसा (अ.) यांच्याजवळ आलेला होता.” वरका म्हणाला, “तुम्हाला अतिकष्ट झेलावे लागतील व तुमचे देशबांधव तुम्हास देशाबाहेर काढतील.”

पैगंबरांनी आश्चर्यचकित होऊन विचारले, “माझे समाजबांधव मला देशाबाहेर काढतील?” वरकाने उत्तर दिले, “होय! जो आदेश आपणास अल्लाहकडून मिळाला आहे, तो संदेश जो कोणी पैगंबर यापूर्वी घेऊन आला तेव्हा त्याच्या समाजबांधवांनी त्याला शत्रू बनविले. मी त्या वेळेपर्यंत जर जिवंत राहिलो तर आपली भरपूर मदत करीन.” परंतु वरका यांचे अल्पावधित निधन झाले.

अल्लाहने पैगंबर मुहम्मद (स.) यांच्यावर ज्या ग्रंथाचे अवतरण केले तो ग्रंथ म्हणजे कुरआन होय. पैगंबरांनी आपल्या आचरणाने, वर्तणुकीने आणि वागणुकीने, तसेच विचारसरणीने त्या ग्रंथाचे स्पष्टीकरण जगापुढे ठेवले. त्याचे नाव सुन्नत (पैगंबराचरण) आहे. कुरआन आणि सुन्नत दोघांना मिळून ‘इस्लाम’ म्हटले जाते. (एक आदर्श, परिपूर्ण जीवनपध्दतीचे दुसरे नाव इस्लाम आहे) पैगंबर मुहम्मद (स.) यांचा जगावर सर्वश्रेष्ठ उपकार हाच आहे की, त्यांनी या इस्लामी जीवनपध्दतीला योग्य आणि सत्य श्रध्दाशीलतेने आणि विचारसरणीने आभूषित केले. श्रेष्ठ चारित्र्यशीलता, नीतीमूल्ये आणि न्यायाधिष्ठित विधीव्यवस्था प्रदान केली. पवित्र संस्कृती आणि सामाजिक व्यवस्थेने प्रकाशित केले आणि एक अशी आदर्श आणि परिपूर्ण जीवनव्यवस्था जगाला उपलब्ध करून दिली, ज्यात मानवतेची मुक्ती आणि कल्याण आहे. पैगंबरांच्या मूलभूत शिकवणीचा येथे आपण धावता आढावा घेऊ या.

मनुष्यासमोर हा प्रश्न नेहमीसाठीच उभा ठाकला आहे की हे विश्व कशासाठी निर्माण केले गेले? हे विश्व असेच चालत राहणार आहे की कधीकाळी त्याचा अंत होणार आहे? मनुष्याने पृथ्वीवर आपले जीवन कशा प्रकारे व्यतीत करावे? मनुष्याचे जीवनयापन करण्यासाठी निश्चित अशी एखादी जीवनप्रणाली आहे की त्याला अंधारात भटकण्यासाठी जगात सोडून दिले आहे? त्याच्या सदाचाराचा आणि दुराचाराचा मोबदला त्याला कधी मिळणार? त्याचा परिणाम समोर येईल की नाही? या प्रश्नांच्या अचूक उत्तरानेच मनुष्याचे जीवनयापन सत्यमार्गावर चालत राहते. जर या प्रश्नांची उत्तरे चुकीची मिळाली तर मनुष्यजीवन चुकीच्या मार्गावर भरकटत राहते.

(६) पैगंबर मुहम्मद (स.) यांची शिकवण वरील प्रश्नांची उत्तरे योग्य आणि अचूकपणे जगापुढे ठेवत आहे. पैगंबरांच्या पवित्र जीवनात या प्रश्नांची सडेतोड अचूक उत्तरे आम्हास सापडतात. ते असे की हे विश्व स्वतःहून अचानक अस्तित्वात

आलेले नाही आणि त्याला अनेकानेक शक्तींनीसुध्दा निर्माण केलेले नाही, तर या सृष्टीला एकाच ईश्वराने निर्माण केले आहे. तोच या सृष्टीला नियंत्रित करित आहे. तो एकमेव आहे आणि त्याचा कोणीच भागीदार नाही. हाच ईश्वर मनुष्यजातीचा निर्माणकर्ता, पालनकर्ता आणि शासनकर्ता आहे. त्यानेच समस्त मानवजातीचे मार्गदर्शन करण्यासाठी अनेक पैगंबर पृथ्वीवर पाठविले. जो कोणी त्या पैगंबरांचे आज्ञापालन करील तोच जीवनाचा सरळमार्ग प्राप्त करून घेईल आणि सफलता प्राप्त करील. जो कोणी ईशपैगंबरांचे आज्ञापालन करणार नाही तो असफल जीवन जगून स्वतःचा सर्वनाश स्वतःच्या हाताने करून घेईन. हे जग ज्यात मनुष्याला श्रद्धेचे आणि आचारविचारांचे स्वातंत्र्य बहाल करण्यात आले आहे, ते एके दिवशी नष्ट होईल आणि शाश्वत अशा जीवनाची सुरवात होईल. त्या वेळी प्रत्येकजण आपल्या आचारविचारांचा मोबदला अथवा शिक्षा प्राप्त करून घेईन. ज्याने सृष्टी निर्मात्यावर श्रद्धा ठेवून त्याचे आज्ञापालन आपल्या जीवनव्यवहारात केले त्यास अत्युत्तम देणग्यांनी उपकृत केले जाईल आणि ज्याने लौकिक जीवनात ईशद्रोह केला, त्यास भयंकर शिक्षेपासून तेव्हा कुणीही वाचवू शकणार नाही.

या जगात मानवांना कुटुंब, खानदान, वंश आणि देशादेशात विभागले गेले आहेत. त्यांच्यादरम्यान आणखीन विरोध आहे. हा भेदाभेद प्रतिष्ठेचा आणि अप्रतिष्ठेचा मापदंड समजला जातो. पैगंबर मुहम्मद (स.) यांनी दाखवून दिले की सर्व मानवजात एक आहे. कारण ती एकाच आईवडिलांची संतान आहे. त्यांच्यात जी भेदाभेद नीति आहे ती अस्वाभाविक व अन्यायी आहे. भेदनीति ही कधीही प्रतिष्ठेचे मापदंड होऊ शकत नाही. प्रतिष्ठेचे मापदंड ईशपरायणता आहे. प्रतिष्ठित तो आहे जो ईशपरायण आहे आणि अल्लाहचा आज्ञाधारक आहे. पैगंबरांनी समस्त मानवजातीला अल्लाहचा खालील संदेश पोच केला.

“लोकहो, आम्ही तुम्हाला एका पुरुष आणि एका स्त्रीपासून निर्माण केले आणि मग तुमची राष्ट्रे आणि वंश बनविले जेणेकरून तुम्ही एकमेकांना ओळखावे. वास्तविकतः अल्लाहजवळ तुमच्यापैकी सर्वांत जास्त प्रतिष्ठित तो आहे जो तुमच्यापैकी सर्वांत जास्त ईशपरायण आहे. निश्चितच अल्लाह सर्वकाही जाणणारा आणि खबर राखणारा आहे.” (दिव्य कुरआन, ४९:१३)

वरील कुरआनोक्ती या गोष्टीची जगजाहीर घोषणा आहे की जगातील कोणत्याही मनुष्याला रंग, वंश, देश, प्रदेश आणि इतर दुसऱ्या भेदनीतिने उच्च

अथवा नीच समजले जाणार नाही. अशा प्रकारची कोणतीही भेदनीति अस्वीकारार्ह आणि अविश्वसनीय आहे.

त्या काळी चहूकडे मानवी हक्कांचे दमन होत होते. खरे तर जग त्या काळी मानवी हक्काच्या विचारांनीसुद्धा अपरिचित होते. पैगंबर मुहम्मद (स.) यांनी जगाला मानवी हक्काविषयी जागरूक बनविले आणि मनुष्य जिवाला, संपत्तीला व इज्जतीला प्रतिष्ठा बहाल करून दिली. प्रत्येक मनुष्याला जिवंत राहण्याचा हक्क आहे. कुरआन स्पष्टोक्ती आहे,

“ज्याने एखाद्या माणसाला खुनाबद्दल अथवा पृथ्वीतलावर उपद्रव पसरविण्याव्यतिरिक्त अन्य कारणाने ठार केले तर त्याने जणू सर्व मानवांना ठार केले. आणि ज्याने कोणाला जीवनदान दिले त्याने जणू सर्व मानवजातीला जीवन प्रदान केले.” (दिव्य कुरआन, ५:३२)

पैगंबर मुहम्मद (स.) यांनी जगाला दाखवून दिले की प्रत्येक व्यक्ती प्रतिष्ठित आहे. यासाठी त्याला आर्थिक धावपळ करण्याचा आणि चांगले जीवनमान जगण्याचा हक्क आहे. मनुष्याला अपमानित आणि पददलित जीवन जगण्यास बाध्य केले जाऊ शकत नाही. अल्लाहचा आदेश आहे,

“आम्ही मानवजातीला मोठेपण दिले आणि त्यांना खुष्कीवर व जलमार्गावर वाहने दिली. आणि त्यांना निर्मळ पदार्थांचे अन्न दिले व आपल्या बऱ्याचशा निर्मितीवर स्पष्ट श्रेष्ठत्व प्रदान केले.” (दिव्य कुरआन, १७:७०)

वरील कुरआनोक्ती या गोष्टीचे स्पष्टीकरण आहे की खुष्कीपासून, समुद्रापासून आणि येथील वातावरणापासून फायदा उठविण्याचा आणि चांगले जीवनमान जगण्याचा येथे प्रत्येक व्यक्तीचा जन्मसिद्ध हक्क आहे. या हक्कापासून त्याला वंचित ठेवले जाऊ शकत नाही.

पैगंबर मुहम्मद (स.), समाजातील गोरगरिबांवर अन्याय करू नये असेच आदेश देवून थांबले नाहीत तर गरिबांचे, वंचितांचे हक्क निश्चित करून समाजाला त्यांचे हक्क देण्यास भाग पाडले. स्त्रियांसाठी पैगंबरांनी आदेश दिला आहे,

“तुम्ही जे खाल ते त्यांना खावयास द्या, जे कपडे परिधान कराल त्याच प्रकारचे कपडे त्यांना द्या. त्यांना वार्ड वागणूक देऊ नका आणि अपशब्द वापरू नका.”

पैगंबर मुहम्मद (स.) यांचा आदेश आहे,

“तुमच्यापैकी उत्कृष्ट तो आहे जो आपल्या मुलाबाळांसाठी आणि पत्नीसाठी उत्कृष्ट आहे.”

त्या काळी गुलामांचे, आश्रितांचे आणि वंचितांचे मानवी हक्क नाहीत असे समजले जात असे. समाजातील या घोर अत्याचाराला नष्ट करण्यासाठी पैगंबर मुहम्मद (स.) यांनी स्पष्ट केले,

“ते तुमचे बंधु आहेत. तुम्ही जे खाल तेच त्यांना खावयास द्या. जे कपडे परिधान कराल तसेच त्यांना द्या. त्यांच्यावर कामाचे इतके ओझे टाकू नका की ते त्या ओझ्याला सहन करू शकणार नाहीत. जर त्यांच्या ताकदीपेक्षा जास्त काम असेल तर ते काम पूर्ण करण्यात त्यांची मदत करा.”

पैगंबरांनी असहाय, गरीब आणि वंचितांसाठी फक्त उपदेशच केलेला नाही तर या वर्गासाठी कायदेशीर हक्क बहाल केले.

पैगंबरांनी अल्लाहतर्फे जगासमोर जी शिकवण दिली तिचे एक उदाहरण खालीलप्रमाणे आहे.

“तुझ्या पालनकर्त्यानि निर्णय दिलेला आहे की तुम्ही लोकांनी त्याच्याशिवाय इतर कोणाचीही भक्ती करू नये. आईवडिलांशी सद्वर्तन करा. जर तुमच्यापाशी त्यांच्यापैकी कोणी एक अथवा दोघे वृद्ध होऊन राहिले तर त्यांच्या साठी ‘ब्र’ शब्ददेखील काढू नका व त्यांना झिडकारून प्रत्युत्तरदेखील देऊ नका. त्यांच्याशी आदरपूर्वक बोला आणि नम्रता व दयार्द्रतेने त्यांच्यासमोर नमून राहा आणि प्रार्थना करीत जा की “हे पालनकर्त्या, यांच्यावर दया कर. ज्याप्रमाणे यांनी दया व वात्सल्याने अर्भकावस्थेत माझे संगोपन केले.” तुमचा पालनकर्ता चांगल्या प्रकारे जाणतो की तुमच्या मनात काय आहे. जर तुम्ही सदाचारी बनून राहाल तर तो अशा सर्व लोकांना क्षमा करणारा आहे जे आपल्या अपराधांसंबंधी सावध होऊन भक्तीच्या वर्तनाकडे परततील. नातेवाईकाला त्याचा हक्क द्या आणि गरीब व वाटसरूला त्याचा हक्क. वायफळ खर्च करू नका. वायफळ खर्च करणारे सैतानाचे बंधु होत आणि सैतान आपल्या पालनकर्त्याशी कृतघ्न आहे. जर त्यांच्यापैकी (अर्थात गरजू, नातेवाईक, गरीब व वाटसरूपैकी) कोणास तुम्हाला टाळावयाचे असेल, या सबबीवर की अद्याप तुम्ही अल्लाहच्या

त्या कृपेला जिथे तुम्ही उमेदवार आहात, शोधत आहात तर त्यांना सौम्य उत्तर द्या. आपला हात गळ्यात अडकवू नका. तसेच तो एकदम मोकळाही सोडू नका की तुम्ही निर्भर्त्सित व लाचार बनून राहावे. तुझा पालनकर्ता ज्याच्यासाठी इच्छितो, विपुल उपजीविका करतो आणि ज्याच्यासाठी इच्छितो तंग करतो. तो आपल्या दासांच्या स्थितीची खबर ठेवणारा आहे आणि त्यांना पाहात आहे. आपल्या संततीला दारिद्र्याच्या भीतीने ठार करू नका. आम्ही त्यांनाही उपजीविका देऊ आणि तुम्हालासुध्दा. वस्तुतः त्यांना ठार करणे एक मोठा अपराध आहे. व्यभिचाराच्या जवळपास फिरकू नका, ते फार वाईट कृत्य आहे आणि अत्यंत वाईट मार्ग. (कोणाची) हत्या करू नका, जिला अल्लाहने निषिद्ध ठरविले आहे, परंतु सत्यानिशी आणि जी व्यक्ती अन्यायाने ठार केली गेली असेल तिच्या वारसास आम्ही किसान (बदला) च्या मागणीचा हक्क दिला आहे. म्हणून त्याने हत्या करण्यात मर्यादा ओलांडू नये. त्याला मदत दिली जाईल. अनाथ तारुण्यावस्थेपर्यंत पोहचत नाही तोपर्यंत त्याच्या संपत्तीजवळ फिरकू नका. वचनाचे पालन करा. निःसंशय तुम्हाला वचनाबद्दल जाब द्यावा लागेल. माप करून घ्याल तेव्हा पूर्ण भरून द्या आणि वजन कराल तेव्हा ठीक तराजूने वजन करा. ही चांगली पध्दत आहे. परिणामाच्या दृष्टीनेदेखील हीच उत्तम आहे. एखाद्या अशा गोष्टीमागे लागू नका जिचे तुम्हाला ज्ञान नसेल. निश्चितच डोळे, कान, हृदय या सर्वांच्याकडे जाब विचारला जाईल. पृथ्वीवर घमेंडीत चालू नका, तुम्ही पृथ्वीला फाडूही शकत नाही किंवा पर्वताच्या उंचीला गाढू शकत नाही. या गोष्टीपैकी प्रत्येकांचा वाईट पैलू तुझ्या पालनकर्त्याजवळ अप्रिय आहे. या त्या विवेकाच्या गोष्टी आहेत ज्यांना तुझ्या पालनकर्त्याने तुझ्यावर दिव्य प्रकटन केले आहे.”

(दिव्य कुरआन, १७:२३-३८)

दिव्य कुरआन पैगंबर मुहम्मद (स.) यांच्यावर अवतरित झाले. वरील कुरआनोक्ती ईशग्रंथाच्या शिकवणींची एक झलक आहे. यात चारित्र्यसंपन्नता आणि विधीनियमांचा सुंदर मेळ घातला गेला आहे, याचे दुसरे उदाहरण आपणास इतरत्र मुळीच सापडणार नाही.

इस्लामी जीवनशैलीचे अवतरण पैगंबर मुहम्मद (स.) यांच्यावर हळूहळू अल्लाहकडून होत होते. प्रसंगानुरूप आपणास मार्गदर्शन प्राप्त होत होते. परंतु तत्कालीन वातावरणाशी ते अगदीच भिन्न होते. त्यांनी प्रथमतः आपल्या

निकटतम लोकांशीच इस्लामचा परिचय करून दिला होता आणि इस्लामी जीवनशैलीला आत्मसात करण्याचे आवाहन केले होते. पैगंबरांनी आपली पत्नी खदिजा (रजि.) यांच्याशी सर्वप्रथम चर्चा केली. पत्नीला आपल्या पतीच्या सदाचार आणि प्रामाणिकतेवर किंचितही संशय नव्हता. त्यांनी त्वरित पैगंबरांचे म्हणणे मान्य केले. अशा प्रकारे आदरणीय खदिजा (रजि.) यांना सर्वप्रथम इस्लामी जीवनशैली आत्मसात करण्याचा मान प्राप्त झाला. यानंतर पैगंबरांनी आपल्या निकटतम नातेवाईकांशी आपण अल्लाहचे पैगंबर असल्याची सूचना दिली. त्यांच्यापैकी माननीय अबू बकर (रजि.), चुलत भाऊ माननीय अली (रजि.) आणि त्यांनी मुक्त केलेले गुलाम जैद (रजि.) यांचा समावेश होता. या सर्वांनी पैगंबरांचे म्हणणे मान्य केले आणि ते अल्लाहचे पैगंबर आहेत. यावर श्रध्दा ठेवून इस्लामी जीवनशैलीचा स्वीकार केला. तीन वर्षांपर्यंत पैगंबरांनी गुप्तपणे इस्लामी जीवनशैलीचे लोकांना आवाहन केले. त्या काळापुरता जितका भाग कुरआनचा त्यांच्यावर अवतरित झाला होता, तेवढा ते लोकांना सांगत होते. ईशवाणीच्या प्रभावाखाली आणि पैगंबरांच्या कळकळीच्या आवाहनामुळे लोक पैगंबरांवर श्रध्दा (ईमान) ठेवू लागले होते.

तीन वर्षांनंतर पैगंबर मुहम्मद (स.) यांनी तमाम लोकांना आवाहन करण्यास प्रारंभ केला आणि लोकांना इस्लामी जीवनशैलीचा स्वीकार करण्यास सांगू लागले. पैगंबरांनी ईशद्रोह आणि अनेकेश्वरत्वाला मिथ्या आणि अस्वाभाविक ठरविले. त्यांनी एकमेव ईश्वर अल्लाहची भक्ती करण्याचे लोकांना आवाहन केले. समाजात ज्या वाईट प्रथा आणि जो अन्याय, अत्याचार माजला होता त्यावर कडाडून प्रहार केला. गरीब, असहाय लोकांच्या बाजूने उभे राहिले. तत्कालीन चुकीची संस्कृती व सामाजिक स्थितीला बदलण्याचे आवाहन केले. तत्कालीन समाजाला चारित्र्याहीनतेला त्यागून सदाचारी बनविण्यास त्यांनी भाग पाडले. चारित्र्यशीलतेची, नैतिकतेची शिकवण दिली. पैगंबरांनी लोकांपुढे मांडले की कल्याण व मुक्तीसाठी इस्लामी जीवनशैलीचाच स्वीकार करणे आवश्यक आहे. अल्लाह आणि त्याचे पैगंबर मुहम्मद (स.) यांची आज्ञाधारकता स्वीकारण्यात म्हणजेच इस्लामचा स्वीकार करण्यातच मनुष्याची मुक्ती आहे. अशा प्रकारे पैगंबरांनी उघडपणे इस्लामी जीवनशैलीचा प्रचार व प्रसार करण्यास सुरुवात केली. परिणामतः त्यांना त्यांच्या या कामात दिवसेंदिवस विरोध वाढतच गेला. पैगंबर

आणि त्यांच्या सहकारी सोबतींना अधिकाधिक त्रास देण्यात येऊ लागला. माननीय बिलाल (रजि.) यांना रखरखत्या उन्हात तप्त वाळूवर झोपवून मरणासन्न यातना दिल्या जात असत. माननीय अम्मार (रजि.) यांना अतोनात त्रास दिला गेला. त्यांना तोंडातून अल्लाहचे नाव उच्चारणे अशक्य झाले. त्यांच्या वडिलांनासुध्दा फार त्रास सहन करावा लागला. त्यांच्या आईला (सुमय्या रजि.) यांना अबू जहल याने खंजीर मारून ठार केले. माननीय खब्बाब (रजि.) यांना विस्तवांवर झोपविले जात असे. त्या वेळी अग्नी शरीराच्या ओझ्याने शांत होत असे. पैगंबरांनासुध्दा अनेकानेक त्रास देण्यात आले आणि वाईट वर्तणूक दिली गेली.

जेव्हा स्थिती हाताबाहेर जाऊ लागली आणि विरोधकांचा त्रास वाढतच जाऊ लागला, तेव्हा आपल्या सहकाऱ्यांना पैगंबर मुहम्मद (स.) यांनी अँबिसिनिया येथे स्थलांतर करण्याचा सल्ला दिला. मक्कावासीयांचे अँबिसिनिया देशाशी व्यापारी संबंध होते. यामुळे अरब लोकांसाठी अँबिसिनिया देश अनोळखी नव्हता. म्हणून बरेच साथी मक्का सोडून अँबिसिनियाकडे रवाना झाले. परंतु कुरैश लोकांनी तिथेसुध्दा त्यांना शांतीने राहू दिले नाही. त्यांनी आपले प्रतिनिधी पाठवून तेथील राजाला सांगितले, “हे लोक आमचा देश सोडून फरार होऊन येथे आले आहेत.” नज्जाशी नामक राजा धर्माने ख्रिस्ती होता. त्याला सांगितले गेले, “हे लोक धर्मद्रोही आहेत एवढेच नव्हे तर तुमच्या ख्रिस्ती धर्माचेसुध्दा विरोधक आहेत. या लोकांना परत मक्का शहराकडे पाठवून दिले जावे.” राजाने पैगंबर ईसा (अ.) यांच्याविषयी मुस्लिमांचे मत जाणून घेतले. तेव्हा माननीय जाफर (रजि.) यांनी स्पष्टीकरण दिले आणि त्याविषयी कुरआनोक्तीचे पठण केले. राजा ती कुरआनोक्ती ऐकून प्रभावित झाला आणि म्हणू लागला, “पैगंबर ईसा (अ.) यापेक्षा कणभरसुध्दा वेगळे नव्हते.” राजाने प्रतिनिधी मंडळाचे काही एक न ऐकता रिकाम्या हाती परत पाठविले.

पैगंबर मुहम्मद (स.) या सर्व संकटानिशी मक्का शहरातच राहिले आणि इस्लामी जीवनशैलीचा प्रचार प्रसार करित राहिले. त्यांच्या चुलत्याने इस्लामचा स्वीकार तर केला नाही, परंतु पैगंबरांच्या बाजूने खंबीरपणे उभे राहिले. विरोधकांनी आटोकाट प्रयत्न केले की चुलत्याची मदत थांबवावी आणि पैगंबरांना आपल्या तावडीत घ्यावे. परंतु पैगंबरांच्या काकांनी विरोधकांना साफ नकार दिला. विरोधकांनी नंतर पैगंबरांचे अबी हाशिम नावाच्या कबिल्यावर पूर्ण सामाजिक

बहिष्कार टाकला. त्यांच्याशी कोणत्याच प्रकारचा व्यवहार, देवाणघेवाण, रोटीबेटी व्यवहार आणि संवादसुध्दा बंद केला गेला. कोणीही बनू हाशिम परिवाराला कोणत्याही प्रकारची मदत करणार नाही असे ठरले. परिणामतः अबी तालिब नावाच्या खोऱ्यामध्ये हा परिवार अतोनात कष्ट झेलत होता. अडीच वर्षे लोटल्यानंतर विरोधकांनीच हा सामाजिक बहिष्कार उठविला. या कठीण समयीसुध्दा पैगंबरांनी आपले प्रचार प्रसार कार्य चालूच ठेवले होते.

पैगंबर मुहम्मद (स.) यांच्या पैगंबरत्वाचे हे नववे वर्ष होते. या वर्षी त्यांना मेअराज या घटनेला सामोरे जावे लागले. मेअराजमध्ये अल्लाहने पैगंबरांना एका रात्रीत मक्का येथून पॅलेस्टाईनपर्यंतचा प्रवास घडविला आणि तेथून आकाशात नेले. सकाळी या घटनेचा उल्लेख पैगंबरांनी केला तेव्हा आपल्या सहकाऱ्यांनी त्या घटनेस सत्य मानले, परंतु विरोधकांनी या घटनेला चेष्टेचा विषय बनविला. पैगंबरांनी बैतुल मुकद्दस आणि पॅलेस्टाईनचा तपशील सांगितला तेव्हा विरोधक अवाक झाले. कारण सर्व विरोधक हे जाणत होते की पैगंबर मुहम्मद (स.) पॅलेस्टाईन देशात कधीच गेले नाही. असे असूनसुध्दा विरोधकांचा विरोध दिवसेंदिवस वाढतच गेला.

पैगंबरत्वाच्या दहाव्या वर्षी काही दिवसांच्या अंतराने काका अबू तालिब आणि पत्नी खदिजा (रजि.) यांचे देहावसान झाले. खदिजा (रजि.) खरेतर पैगंबर मुहम्मद (स.) यांची मतदनीस, धैर्य देणारी आणि दुःखातील साथीदार होती. अबू तालिब यांनी जीवनभर पैगंबरांचे रक्षण केले आणि सतत त्यांची बाजू घेत राहिले. त्यांच्या हयातीत विरोधकांनी कधीही पैगंबर मुहम्मद (स.) यांच्याविरुद्ध अतिरेकी कार्यवाही केली नव्हती. ते अबू तालिब यांना घाबरत होते. या दोघांचा मृत्यू एक मोठा आघात होता. परंतु पैगंबरांनी मोठ्या हिम्मतीने आणि स्फूर्तीने तो सहन केला आणि सत्याचा प्रचार प्रसार चालूच ठेवला.

जेव्हा मक्का शहरात परिस्थिती दिवसेंदिवस बिघडत गेली आणि पैगंबर मुहम्मद (स.) यांच्या विरोधाला आणखीन धार चढू लागली, तेव्हा ते ताईफ या शहराकडे गेले आणि तेथील लोकांना इस्लामी जीवनशैलीचे आवाहन केले. सरदारांना इस्लामच्या प्रचार व प्रसारकार्यात हातभार लावण्याची विनंती केली. लोकांनी पैगंबरांच्या म्हणण्याकडे लक्ष दिले नाही आणि त्यांच्या आवाहनाला चेष्टेचा विषय बनविला. ते सांगू लागले, “अल्लाहला दुसरा कोणी माणूस भेटला नाही काय

तुमच्यासारख्या दरिद्री माणसाला पैगंबर बनविले? आम्ही तुमच्याशी काहीही बोलू इच्छित नाही.” परिस्थिती इतकी नाजूक बनली की पैगंबरांना मक्का शहरी परत जाणेसुध्दा अशक्य बनले. मक्का शहरातील एका सरदाराने त्यांना त्या बिकट परिस्थितीत मदतीचा हात दिला आणि ते मक्का येथे पोहचले.

जे लोक इतर ठिकाणाहून मक्का शहरात येत, त्यांच्याशी पैगंबर मुहम्मद (स.) आवर्जून भेट घेत असत आणि त्यांना इस्लामचे आमंत्रण देत. हजच्या काळात अनेक टोळ्या मक्का येथे येत असत. पैगंबर त्या सर्वांशी गाठीभेटी घेत आणि त्यांच्यासमोर इस्लामची शिकवण ठेवीत. इस्लामी जीवनशैलीला आत्मसात करण्यास सांगत आणि इस्लामचा प्रसार व प्रचार करण्यात मदतीसाठी विनंती करीत. पैगंबरांचे विरोधक लोकांना त्यांच्याविषयी भलते सलते सांगत असत आणि धमकावित असत. परंतु अशा बिकट स्थितीतसुध्दा पैगंबरांनी आपले कार्य पुढे चालू ठेवले.

प्रसिद्ध मदीना शहरात त्या काळी औस आणि खजरज नावाचे दोन मोठे कबिले राहात होते. पैगंबर मुहम्मद (स.) यांच्या पैगंबरत्वाचे हे दहावे वर्ष होते. याच वर्षात हजच्या प्रसंगी खजरजच्या सहा लोकांशी पैगंबरांची गाठभेट झाली. पैगंबरांनी त्यांच्यापुढे इस्लामी जीवनशैलीला ठेवले. तेव्हा सत्य-असत्याचा त्या लोकांना विश्वास पटला आणि त्यांनी इस्लामचा स्वीकार केला. दुसऱ्या वर्षी हजच्याच प्रसंगी मदीना शहरातील बारा लोक जे हजसाठी आले होते, त्यांनी इस्लामचा स्वीकार केला. यानंतर मदीना शहरातील घराघरात इस्लामची चर्चा जोरात सुरु झाली. पैगंबरत्वाच्या तेराव्या वर्षी औस आणि खजरजच्या ७२ लोकांचे प्रतिनिधी मंडळ हजसाठी आले असताना, त्यांच्या सरदारांनी पैगंबरांना मदीना येथे येण्याचे निमंत्रण दिले. त्या वेळी पैगंबरांना त्यांनी पक्के आश्वासन दिले की त्यांच्या जिवाचे रक्षण केले जाईल आणि त्यांची मदत करण्यात कसलीही कसूर केली जाणार नाही. वित्त आणि जिवानिशी, पैगंबर मुहम्मद (स.) यांच्यासाठी त्याग करण्याला ते उत्सुक होते. “विरोधकांशी दोन हात करण्यासुध्दा आम्ही आपल्याबरोबर राहू” असे आश्वासन पैगंबरांना देण्यात आले. नंतर तो काफिला मदीना येथे परत गेला.

यानंतर पैगंबर मुहम्मद (स.) यांनी अल्लाहच्या आदेशानुसार मदीना शहरी स्थलांतर करण्याचे निश्चित केले आणि आपले परममित्र माननीय अबू बकर (रजि.)

यांच्यासह एका रात्री मक्केहून निघून गेले आणि तीन दिवसांसाठी दोघे गारे सौर नामक गुहेत राहिले. तिकडे मक्कावासी विरोधकांना जेव्हा कळले की पैगंबर मक्का सोडून निघून गेले, तेव्हा त्यांच्या तळपायाची आग मस्तकाला भिडली. त्यांनी जाहीर केले, “जो कोणी पैगंबर मुहम्मद (स.) यांना पकडून आणील त्याला शंभर उंट बक्षिस दिले जाईल.” एका व्यक्तीने बक्षिसाच्या लालसेपोटी पाठलाग केला. तेव्हा त्याला कळले की, त्याच्या घोड्याचे पाय वाळूत रूतून बसत आहेत आणि घोडा पुढे पळू शकतच नाही. या घटनेवर त्याने विचार केला, “मी अल्लाहच्या एका नेक दासावर हात उगारण्याचा जो इरादा केला आहे त्यामुळे माझा घोडा मला साथ देत नाही.” त्याला आपली चूक कळून आली. तो इस्लामी जीवनपध्दतीचा अभ्यासक बनला आणि नंतर त्याने इस्लामचा स्वीकार केला.

पैगंबर मुहम्मद (स.) यांच्या मदीना आगमनापूर्वी अवस आणि खजरज घराणे इस्लामी जीवनशैलीला आत्मसात करून मुस्लिम बनले होते. पैगंबरांचे मदीना शहरात उत्स्फूर्त स्वागत करण्यात आले. मदीना पोहचल्यानंतर पैगंबरांनी तीन महत्त्वाची कामे केली. प्रथम कार्य हे की त्यांनी मदीना शहरात इस्लामी समाजव्यवस्था स्थापित केली. जेथे मुस्लिम लोक स्वतंत्रपणे आणि खुल्या वातावरणात इस्लामी शिकवणीनुसार व इस्लामी विश्वबंधुत्वाने आपले जीवन जगू शकत होते. पुढे जाऊन या इस्लामी समाजरचनेला इस्लामी राज्यशासन व्यवस्थेत बदलून तिथे इस्लामी कायदेकानू (शरिअत) काटेकोरपणे पाळले जाऊ लागले. दुसरे महत्त्वाचे काम पैगंबरांनी हे केले की मक्का शहरातून येणाऱ्या निर्वासित लोकांमध्ये आणि मदीनावासी मदतगार लोकांच्या दरम्यान बंधुत्वाचे नाते प्रस्थापित केले. ते एकमेकांचे बंधु बनून राहिले आणि बंधुत्वाचे नाते प्रामाणिकपणे निभावू लागले. तिसरे महत्त्वाचे काम पैगंबरांनी केले की मदीनेच्या आजूबाजूला ज्यू लोकांची वसाहत होती. त्या सर्वांशी शांतीकरण केला. कराराच्या कक्षेत राहून त्यांनी स्वतः कायदेपालन करावे, तसेच मदीना शहराच्या रक्षणासाठी मुस्लिमांची मदत करावी आणि शत्रूला मदत करू नये, असे ठरले.

मक्कावासी विरोधकांनी पाहिले की मदीना शहरात पैगंबर मुहम्मद (स.) आणि त्यांच्या सहकाऱ्यांना संरक्षण दिले गेले आहे आणि मदीना शहराची व्यवस्था पैगंबरांच्या मार्गदर्शनाखाली कार्यरत आहे. म्हणून त्या व्यवस्थेला नष्ट करण्याचा मक्कावासी विरोधकांनी चंग बांधला. विरोधकांच्या आक्रमणांचा

मुकाबला करणे आवश्यक बनले. यासाठी पैगंबरांना लढाईसाठी तयारी करावी लागली. या लहान-मोठ्या युद्धांत बद्रचे युद्ध आहे. खंदक, खैबर आणि मक्काविजय इ. प्रसिध्द आहेत. इस्लामी जीवनशैलीच्या प्रत्येक अभ्यासकाला या युद्धांचे ज्ञान ओघानेच होते. बद्रचे युद्ध सर्वप्रथम झाले. या युद्धाच्या वेळी मुस्लिम सैनिकांची संख्या अत्यल्प म्हणजे तीनशे तेरा (३१३) इतकीच होती आणि शत्रूची संख्या हजाराच्या दरम्यान होती. मुस्लिमांकडे युद्धसामग्रीचा तुटवडा होता, तर शत्रूकडे युद्धसामग्री पुरेपूर होती. या विपरीत स्थितीतसुद्धा अल्लाहने पैगंबर आणि त्यांच्या सोबतींना विजय प्राप्त करून दिला. एक वर्षानंतर 'उहद'चे युद्ध झाले. या युद्धात प्रथमतः मुस्लिमांना विजय प्राप्त झाला होता. परंतु नंतर त्यांना पराजयाला सामोरे जावे लागले होते. हिजरत (स्थलांतर) केल्याच्या पाचव्या वर्षी मक्का येथील विरोधक कुरैश लोकांनी आजूबाजूच्या टोळ्यांना एकत्र करून बारा हजारांचा फौजफाटा घेऊन मदीना शहरावर हल्ला केला. पैगंबरांनी यापूर्वीच मदीना शहराच्या सभोवती खंदक खोदून संरक्षणाची व्यवस्था केली होती. एक महिन्यापर्यंत शत्रू मदीनेच्या बाहेर पडाव घालून होते. त्याच काळात भयंकर वादळ झाले. त्यामुळे शत्रूची दाणादाण झाली आणि अशा प्रकारे हे युद्ध होऊ शकले नाही.

वर सांगितल्याप्रमाणे ज्यू लोकांशी मदीना शहराच्या संरक्षणाचा करार पैगंबर मुहम्मद (स.) यांनी प्रथमतः केला होता. परंतु त्यांनी तो करार पाळला नाही, मदीना शहरावर हल्ला करण्यात कुरैश लोकांना मदत केली. ज्यूनी पैगंबरांना ठार करण्याचा डाव रचला होता. ज्यू लोकांना प्रतिकार करण्यासाठी त्यांच्याविरुद्ध युद्धसज्जता ठेवण्यात आली. अल्पशा प्रतिकाराने ज्यू लोकांनी हत्यार खाली ठेवले. त्यांचे किरकोळ नुकसान झाले. मक्काविजय इस्लामी इतिहासातील सर्वांत उल्लेखनीय घटना आहे. हिजरी सन ६ मध्ये पैगंबर मुहम्मद (स.) आणि कुरैश यांच्यात 'दहा वर्षांसाठी युद्ध नको' हा करार झाला होता. परंतु कुरैशच्या एका टोळीने असे असतानाही शत्रूची मदत केली आणि दुसऱ्या टोळीने मुस्लिमांशी एकी केली. त्यांनी याविरुद्ध कृत्य करून पैगंबर मुहम्मद (स.) यांच्याविरुद्ध कारवाई केली. यामुळे पैगंबरांनी दहा हजार सैन्यासह अचानक मक्का शहरानजीक जाऊन तळ ठोकला. कुरैश लोक भेदरले आणि हत्यार खाली टाकून पराजय स्वीकारला. अशा प्रकारे युद्ध न करता मक्का

शहरावर विजय प्राप्त होऊन संपूर्ण अरबस्तान मुस्लिमांच्या अधिपत्याखाली आला.

ही आहे वस्तुस्थिती त्या युद्धांची ज्यांचा वारंवार उल्लेख करून पैगंबर मुहम्मद (स.) यांच्या समस्त मानवजातीवरील अनमोल उपकाराचा जगाला विसर पाडण्यासाठी अयशस्वी प्रयत्न नेहमी केला जातो. जो कोणी शुध्द आणि खुल्या मनाने पैगंबरांच्या पवित्र जीवनचरित्राचा अभ्यास करील त्याला हे सत्य स्वीकारावेच लागते की, पैगंबरांनी फक्त श्रध्दा, चारित्र्य, समानता, न्याय, बंधुत्वाची शिकवण दिली नाही, तर संपूर्ण जगाला या सद्गुणांपासून परिचित करण्यासाठी, सत्याचा फैलाव करण्यासाठी आणि व्यवहारात सदाचाराला प्रत्यक्ष आणण्यासाठी स्वतः अतोनात कष्ट झेलले आणि त्याग केला. असे दुसरे उदाहरण मानवी इतिहासात सापडणे अशक्य आहे. या मार्गात पैगंबर मुहम्मद (स.) यांचा अढळ संयम, सहनशीलता, सर्वांना बरोबर घेऊन जाण्याची वृत्ती, सत्चरित्र, समर्पण वृत्ती आणि पवित्र जीवन हे ते दीपस्तंभ आहे, ज्याद्वारे सत्यावर चालणारे सतत प्रकाशमान होत राहतील. जगाच्या अंतापर्यंत सत्य मार्गावर चालू इच्छिणाऱ्यांना हा प्रकाश सतत प्रकाशमान करणार आहे. पैगंबरांनी जगाला दाखवून दिले की एका उच्च आणि पवित्र ध्येयप्राप्तीसाठी उच्चकोटीची चारित्र्यसंपन्नता आणि श्रेष्ठ आचरणाची आवश्यकता असते. याविना उद्देशप्राप्ती होणे अशक्यप्राय आहे.

पैगंबर मुहम्मद (स.) यांनी जेव्हा आपण अल्लाहचे पैगंबर नियुक्त झाल्याचे जग-जाहीर केले आणि लोकांसमोर अल्लाहतर्फे अवतरित इस्लामी जीवनशैलीला ठेवू लागले, तेव्हा तेच लोक जे पैगंबर मुहम्मद (स.) यांचे गुणगान करित होते आणि त्यांना सादिक (सत्यवादी) आमीन (विश्वासू) इ. उपार्थीनी ओळखत होते, ते सर्वजण कट्टर विरोधक बनले. सर्वांनी पैगंबरांना अतिवाईट वागणूक देण्यास प्रारंभ केला. पैगंबर मुहम्मद (स.) यांच्या मार्गदर्शन व शिकवणींना काव्य समजून रद्द केले. यापूर्वीसुध्दा अनेक मोठमोठे कवी होऊन गेलेत, तसेच हेसुध्दा जग सोडून जातील. अशा तऱ्हेने नकार दिला. वस्तुतः त्या वेळची काव्यशैली आणि स्वरूपाचे वेगळेपण सर्वजण जाणून होते. दिव्य कुरआनची शैली अगदी वेगळी होती. पैगंबर मुहम्मद (स.) अल्लाहची वाणी ऐकित होते, त्यात असाधारण परिणामकारकता होती. अत्यंत प्रभावशाली ईशवाणी ते

लोकांना सांगत होते. लोकांची मनं त्या ईशवाणीकडे आपोआप आकृष्ट होत होती. याचमुळे विरोधक त्यांना कवी आणि जादूगार म्हणत होते, जेव्हा की, जादूगार, चारित्र्यघडण व नैतिक उत्थानकार्य कधीच करू शकत नाही. श्रद्धेचा आणि चारित्र्याचा सुधार करण्यासाठी जादूगार कधीच उभा राहात नाही. पैगंबर मुहम्मद (स.) यांनी राष्ट्राच्या विकास व अधःपतनास कारणीभूत तत्त्वे लोकांपुढे ठेवली, तेव्हा लोक त्यांना कथनकार म्हणू लागले. त्यांना मजनु आणि वेडा म्हणतानासुद्धा लोकांना लाज वाटली नाही. लोकांच्या या वायफळ बडबडीला पैगंबरांनी कधीही प्रत्युत्तर दिले नाही. त्यांच्या या वायफळ गोष्टीकडे दुर्लक्ष करून त्यांनी आपले कार्य आणखी जोमाने सुरू ठेवले.

पैगंबर मुहम्मद (स.) यांना फक्त मानसिक त्रासच देण्यात आला नाही तर त्यांना लोकांनी अतिकष्टमय असा शारीरिक त्राससुद्धा दिला. त्यांचे शेजारी लोक रात्री त्यांच्या घरासमोर घाण टाकीत. सकाळी पैगंबर मुहम्मद (स.) आपल्या घरासमोर घाण पाहिल्यानंतर ती दूर सारीत. आपल्या शेजाऱ्यांना ते नेहमी सांगत असत, “तुम्ही माझे फक्त शेजारी नाही तर नातलगसुद्धा आहात.” जगाने हेसुद्धा पाहिले की पैगंबर मुहम्मद (स.) नमाजसाठी अल्लाहसमोर नतमस्तक (सजदा) झालेले असताना त्यांच्या पाठीवर जनावरांचे आतडे ओतून दिले. पैगंबरांच्या जेवणात कधी घाण टाकली जाई, तेव्हा ते त्या जेवणाच्या भांड्याला बाहेर नेऊन जेवण फेकून देत. एकदा त्यांच्या डोक्यावर माती टाकली गेली. ते घरी परतल्यावर लाडकी मुलगी रडू लागली व तिने रडतरडतच त्यांचे डोके धुवून काढले. तेव्हा पैगंबरांनी लाडक्या मुलीचे सांत्वन करित सांगितले, “बेटा! रडू नकोस, अल्लाह तुझ्या वडिलांचे रक्षण करील.”

पैगंबर मुहम्मद (स.) काबागृहात नमाज अदा करत होते तेव्हा उकबा बिन अबू मुईत पुढे आला आणि त्यांच्या गळ्याभोवती चादर आवळून जोराने गळा दाबू लागला. तेव्हा काबागृहात माननीय अबू बकर (रजि.) उपस्थित होते. त्यांनी त्या अत्याचारीला धक्का दिला आणि विचारले, “या व्यक्तीचा काय गुन्हा आहे? काय तो अल्लाहला आपला पालनकर्ता मानतो म्हणून त्याला तुम्ही जिवे मारता?” या झटापटीत माननीय अबू बकर यांच्या डोक्याला दुखापत झाली.

ताईफ शहरातील लोकांना पैगंबर मुहम्मद (स.) यांनी इस्लामी जीवनशैली आत्मसात करण्याची सूचना केली. परंतु त्यांनी साफ नकार दिला.

जड मनाने पैगंबर परत फिरू लागले तेव्हा तेथील मुलांना त्यांच्या मागे सोडले गेले. ते रस्त्याच्या दुतर्फा जमून पैगंबरांची चेष्टा करित आणि त्यांना दगडाने मारीत. त्यामुळे त्यांचे पाय रक्ताने माखून गेले. त्यांना वाचविण्यासाठी जैद (रजि.) पुढे आले तर तेसुध्दा जखमी झाले. पैगंबर जखमांमुळे बेशुध्द पडले. अशा स्थितीत तिथे अल्लाहचा दूत उपस्थित झाला. ईशदूताने सांगितले, “आपणास ताईफच्या लोकांनी जो त्रास दिला, त्यास अल्लाहने पाहिले आहे. आपण सांगितले तर दोन्ही बाजूंच्या डोंगरांची चक्की करून ताईफ शहराचा भूसा करून टाकतो.” यावर पैगंबर मुहम्मद (स.) यांनी सांगितले, “असे करू नका. हे जरी इस्लामचा स्वीकार करित नसतील तरी मला आशा आहे की त्यांची येणारी पिढी सत्य स्वीकारील आणि एकमेव अल्लाहची उपासना करू लागतील.”

मक्का विजयानंतर, ज्यांनी पैगंबर मुहम्मद (स.) यांच्यावर आणि सहकाऱ्यांवर अतोनात अत्याचार केला, त्यांना मायदेश सोडण्यास विवश केले, तसेच जे त्यांचे सततचे विरोधक होते आणि ज्यांनी त्यांच्याशी लढाया केल्या होत्या, ते सर्व पैगंबर मुहम्मद (स.) यांच्यासमोर खाली माना घालून उभे होते. पैगंबरांना वाटले असते तर एकएकाशी पूर्ण बदला घेऊ शकत होते. पैगंबरांनी त्यांना प्रश्न केला, “सांगा, मी तुमच्याशी काय मामला करावा?” ते शत्रू जरी होते तरी पैगंबर मुहम्मद (स.) यांच्या स्वभावाशी व त्यांच्या चारित्र्याशी सुपरिचित होते. सर्वांनी एका सुरात उच्चारले, “आपण सभ्य गृहस्थ आहात आणि सभ्य व प्रतिष्ठित भावाची संतती आहात.” पैगंबरांनी सांगितले, “आज तुम्ही सर्वजण स्वतंत्र आहात. तुमच्याशी काही एक बदला घेतला जाणार नाही.” ही घोषणा ऐकून त्या लोकांना असे वाटले की आपण मृत्यूच्या दाढेतून परत आलो आहोत. यानंतर ते सर्व इस्लामच्या कृपाछात्राखाली आले आणि त्या सर्वांनी इस्लामी जीवनपध्दतीला अंगिकारले.

असे होते अंतिम पैगंबर मुहम्मद (स)! जो कोणी पैगंबरांचे पवित्र जीवनचरित्र आणि त्यांची शिकवण अभ्यासील, तसेच मानवतेच्या कल्याणाकरिता पैगंबरांनी ज्या काही हालअपेष्टा सोसल्या, त्या जाणून घेईल, त्याचे मन आपोआप ग्वाही देईल की ते अल्लाहचे अंतिम पैगंबर आणि मानवतेचे उपकारक आहेत.

* समाप्त *